

تاخیر در ازدواج: انطباق یا بحران؟ نگاهی واکاوانه به سن ایده‌آل ازدواج دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تهران^۱

احمد دراهکی^۲

حسین محمودیان^۳

همزمان با تحولات اقتصادی و اجتماعی در ایران، تشکیل خانواده (ازدواج) نیز دچار تغییراتی شده و از خصوصیت اصلی خود یعنی زودرسی و فراگیری فاصله گرفته است. در ایران نیز، سن ازدواج در دهه‌های گذشته در حال افزایش بوده است. این افزایش برای افراد دارای تحصیلات عالی شدیدتر بوده است. حال این سوال مطرح می‌شود که آیا این تحولات در انطباق با شرایط جدیدی می‌باشد که توسط نوسازی در جامعه ایران در حال وقوع است؟ یا در نتیجه بحران‌هایی است که در مقطع خاصی در جامعه به وقوع می‌پیوندد و رفتار افراد را به عنوان کنشگران اجتماعی تحت تاثیر قرار می‌دهد؟ داده‌های تحقیق حاضر نتیجه پیمایشی است که در مورد دانشجویان تحصیلات تکمیلی خوابگاه‌های دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۱ انجام گرفته است. در این تحقیق فرامادی‌گرایی، هزینه فرصت، خانواده محوری، فرد محوری، نگرش به دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج به عنوان شاخص‌های انطباق و نابسامانی اقتصادی و نابسامانی اجتماعی به عنوان شاخص‌های بحران در نظر گرفته شده‌اند. سن ایده‌آل ازدواج نیز متغیر وابسته می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان متغیرهای مستقل، هزینه فرصت به صورت مثبت و خانواده‌محوری به صورت منفی بر سن ایده‌آل ازدواج مردان و فرامادی‌گرایی، هزینه فرصت و نگرش به دوستی دختر و پسر به صورت مثبت بر سن ایده‌آل ازدواج زنان تاثیر می‌گذارند.

۱. مقاله حاضر برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده دوم می‌باشد. از راهنمایی‌های ارزشمند مشاور پایان نامه آقای دکتر محمد میرزایی و همچنین پیشنهادات اصلاحی داور پایان نامه خانم دکتر فاطمه ترابی و داوران مقاله سپاسگزاری می‌شود.

۲. دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران، ahmaddorahaki@gmail.com

۳. دانشیار گروه جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران، hmahmoud@ut.ac.ir

واژگان کلیدی: ازدواج، سن ایده‌آل ازدواج، فرامادی‌گرایی، هزینه فرصت، خانواده‌محوری، نوسازی، دانشجو

مقدمه

ازدواج یکی از مهمترین واقعه جمعیتی در کنار سایر وقایع نظیر تولد، مرگ و مهاجرت می‌باشد که تاثیر مهمی بر زندگی افراد دارد. به نظر لوی اشتروس^۱ ازدواج برخوردی است دراماتیک بین فرهنگ و طبیعت یا میان قواعد اجتماعی و کشش جنسی (مهدوی ۱۳۷۷: ۱۰). زمان وقوع ازدواج از جهات گوناگون دارای اهمیت است. زمان وقوع ازدواج تاثیر بلافاصله و بدون واسطه‌ای را بر باروری اعمال می‌کند. به تعویق افتادن سن ازدواج می‌تواند باعث سرکوب شدن نیازهای اجتماعی، فرهنگی و عاطفی گردد و حتی در جوامعی که ارضای نیازهای جنسی صرفاً در گرو ازدواج نیست، نیازهای عاطفی، اجتماعی و فرهنگی نسبت به داشتن همسر کاملاً احساس می‌شود.

ازدواج در بستر خانواده و همزمان با آن دچار تغییر و تحولات عمیقی در تمام ابعاد شده است، چنانکه ویلیام گود^۲ (۱۹۶۳: ۵۷) بر این باور است که تغییرات ملموسی در نظام خانواده در جهان در حال وقوع است که همه این تغییرات در نقاط مشترکی با هم تلاقی می‌کنند که عبارتند از افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر. به عقیده او عوامل مرتبط با ازدواج در جوامع مختلف به همگرایی نزدیک می‌شوند.

جامعه ایران نیز از این امر مستثنی نیست به طوری که در سالهای اخیر سن ازدواج جوانان با تحولاتی بنیادین همراه بوده است. با نگاهی به تاریخ و فرهنگ جامعه ایران می‌توان به این نکته پی برد که امر ازدواج در ایران از دیربگام دارای دو خصوصیت اصلی زودرسی و فراگیری بوده است، این دو خصوصیت در میان زنان و زنان بیشتر از مردان دیده می‌شود. این خصوصیات از طریق نظام‌های اقتصادی و اجتماعی و نظام‌های فکری و اعتقادی پشتیبانی می‌شده‌اند.

با این همه وضعیت فوق در سال‌های اخیر دستخوش تغییرات بنیادی شده است به طوری که ازدواج در جامعه کنونی ایرانی نه تنها دیگر پیش‌رس نیست بلکه شاهد افزایش سن ازدواج به صورت یک مسئله‌ی اجتماعی است (صادقی و همکاران ۱۳۸۹؛ حبیب پور و غفاری ۱۳۹۰). با نگاهی به آمار و ارقام مربوطه می‌توان به افزایش سن ازدواج در میان جوانان و افزایش افراد مجرد در گروه‌های سنی آماده ازدواج پی برد. بر طبق سرشماری ۱۳۷۵، درصد افراد هرگز ازدواج نکرده در گروه‌های سنی ۲۴-۲۰، ۲۹-۲۵ و ۳۴-۳۰ برای مردان به ترتیب ۷۲/۲، ۲۷/۱ و ۷/۷ درصد بوده است که در سرشماری

1. Levi Straus

2. William Goode

۱۳۹۰ به ۷۷/۵، ۴۰/۳ و ۱۵/۹ درصد افزایش یافته است. برای زنان این ارقام در سرشماری ۱۳۷۵ به ترتیب ۳۹/۳، ۱۴/۸ و ۶/۶ درصد بوده است که در سال ۱۳۹۰ به ۴۷/۰۷، ۲۶/۱۸ و ۱۵/۴۵ افزایش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵ و ۱۳۹۰).

از سوی دیگر آمار و ارقام بیانگر این است که افزایش سن ازدواج در میان کسانی که دارای تحصیلات عالی می‌باشند و یا در حال تحصیل در مقاطع بالای تحصیلی می‌باشند بیشتر از سایر افراد جامعه می‌باشد. بر اساس سرشماری ۱۳۹۰، درصد افراد هرگز ازدواج نکرده که در مقاطع بالای تحصیلی قرار دارند برای سه گروه سنی مطرح شده در بالا برای مردان به ترتیب ۹۰، ۵۹ و ۲۳ درصد و برای زنان ۷۳، ۴۶ و ۲۷ درصد است (مرکز آمار ایران ۱۳۹۰). بنابراین بخش قابل توجهی از افزایش سن ازدواج در میان این قشر از جامعه به وقوع می‌پیوندد. تغییرات اخیر ازدواج می‌تواند در نتیجه تغییر ایده‌آل‌های افراد باشد که در نتیجه انطباق با شرایط جدید و به صورت خود خواسته صورت گرفته است و یا در نتیجه تغییرات رفتاری باشد که لزوماً با تغییرات ایده‌آی همراه نبوده و در اثر عوامل بحران‌زا (موانع موقتی ازدواج) اتفاق افتاده باشد و به صورت ناخواسته رفتار آنها را تغییر داده باشد. حال این سوال مطرح می‌شود که چه عواملی در تغییر سن ایده‌آل ازدواج افراد دارای تحصیلات عالی موثر می‌باشند؟ آیا این تغییر همسوس و هم جهت با تغییراتی است که در نتیجه نوسازی^۱ در نهاد خانواده و ازدواج در جهان در حال وقوع است؟ یا این تغییر در نتیجه بحران‌های است که در یک دوره زمانی در یک جامعه به وقوع می‌پیوندد و رفتار افراد آن جامعه را به عنوان کنشگران اجتماعی تحت تأثیر قرار می‌دهند؟ این مقاله بر آن است تا از طریق بررسی سن ایده‌آل ازدواج در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تهران به پرسش‌های فوق پاسخ دهد.

مبانی نظری

در خصوص افزایش سن ازدواج نظریه‌های متعددی وجود دارند و هر کدام از منظر خود به تبیین این پدیده پرداخته‌اند. از جمله این نظریه‌ها، نظریه نوسازی است. نظریه نوسازی معتقد بر این است که فرایند نوسازی با ترجیح فرد محوری در مقابل خانواده محوری، بهبود موقعیت زنان، گسترش تحصیلات، شهرنشینی و ازدواج‌هایی با انتخاب آزاد، تشکیل خانواده را در سنین بالاتر تشویق می‌کند. به عقیده طرفداران این نظریه، فرایند نوسازی، یک نوع شیوه زندگی و فکری را به وجود می‌آورد که سرنوشت‌گرایی و خانواده‌گرایی را تضعیف کرده و آینده‌نگری و آرزوی داشتن یک زندگی مرفه‌تر را در انسان تقویت می‌کند. در مطالعات متعددی که در زمینه افزایش سن ازدواج انجام شده است بر این

1. Modernization

مفاهیم تاکید شده است (منش^۱ و دیگران^۲؛ پنگ^۳؛ ۲۰۰۶؛ اسمیت^۴؛ ۱۹۸۰؛ جنسن و تورنتون^۵؛ ۲۰۰۳؛ رشاد^۶ و همکاران^۷؛ ۲۰۰۳؛ کويسومينگ و هالمن^۸؛ ۲۰۰۳؛ محمودیان^۹؛ ۱۳۸۳؛ کاظمی پور^{۱۰}؛ حبیب پور و غفاری^{۱۱}؛ ۱۳۹۰؛ سگالن^{۱۲}؛ ۱۳۷۰).

نظریه دیگری که برای تبیین افزایش سن ازدواج مورد استفاده قرار می‌گیرد نظریه مبادله است. فرض اساسی این نظریه آن است که مردم در انتخاب‌های خود منطقی هستند و درصدد به حداکثر رساندن سود خود از انتخاب و برقراری رابطه می‌باشند. بارتز و نای^{۱۳} (۱۹۷۰) با کاربرد این نظریه در مورد ازدواج دودسته عوامل تعیین کننده ازدواج را تعیین کرده‌اند: دسته اول آنهایی هستند که موجب می‌شوند ازدواج برای فرد رضایت بیشتری را نسبت به مجرد بودن تامین کند و دسته دوم آنهایی هستند که موجب می‌شوند ازدواج در میان بسیاری از جایگزین‌های نامطلوب برای فرد کمتر نامطلوب باشد. اقتصادانانی مثل استرلین و بکر^{۱۴} نیز با مطرح کردن مفاهیم هزینه و سود از این نظریه پشتیبانی نموده‌اند (خلج‌آبادی فراهانی و همکاران^{۱۵}؛ ۱۳۹۰).

بعضی تحولات که در نهاد خانواده اتفاق می‌افتد در تغییر زمان ازدواج و افزایش سن ازدواج موثر می‌باشند. فرامادی‌گرایی از جمله این تحولات است. فرامادی‌گرایی تغییر اولویت‌های ارزشی از سمت دلبستگی‌های مادی پیرامون امنیت اقتصادی و جانی به سوی تاکید بیشتر به آزادی، ابراز عقیده و کیفیت زندگی است. فرامادی‌گرایی ارزش‌های مربوط به خانواده و ازدواج را تغییر می‌دهد و افراد حاضرند ازدواج خود را به تعویق بیاورند تا به خواسته‌هایی مانند تحصیلات بالاتر، قدرت چانه زنی بیشتر و در نهایت کیفیت زندگی بهتر دست یابند. مطالعات صادقی و همکاران^{۱۶} (۱۳۸۹) با استفاده از داده‌های طرح ملی "بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی خانوار" نشان می‌دهد نیمی از پاسخگویان مناسب‌ترین موقعیت ازدواج زنان را بعد از اتمام تحصیلات دانشگاهی و کسب استقلال اقتصادی دانسته‌اند که مؤید تغییر ایده‌ها به سمت فرامادی‌گرایی است. یعنی زنان تحصیلات دانشگاهی را مهمتر از ازدواج بعد از پایان تحصیلات متوسطه دانسته‌اند که این خود نشان از تغییر ایده‌ها در جامعه ایران و گذار به سمت فرامادی‌گرایی می‌باشد. یافته‌های عسکری ندوشن و همکاران

1. Manesh
2. Peng
3. Smith
4. Jensen and Thornton
5. Rashad
6. Quisumbing and Hallman
7. Bartz and Nya
8. Esterlin and Becker

(۱۳۸۹) نشان می‌دهد زنان مورد مطالعه در شهر یزد از ایده‌ها و نگرش‌های مدرن‌تری نسبت به مادران خود برخوردارند. چنین تفاوت‌های بین نسلی در نگرش‌های ازدواج می‌تواند هم ناشی از تغییر ایده‌ای و هم ناشی از تفاوت‌های نسلی در مشخصه‌های اقتصادی و اجتماعی از جمله آموزش، اشتغال و خواستگاه شهری باشد. نظریه اینگلههارت^۱ (۲۰۰۳) در خصوص دگرگونی ارزشی پیش‌بینی می‌کند که جایگزینی جمعیت نسل جدید به تدریج به جابجایی بلند مدت ارزشهای مادی به ارزش‌های فرامادی منجر شود.

دگرگونی‌هایی که در نهاد خانواده و ازدواج به وقوع می‌پیوندد را نمی‌توان جدا از تغییرات بزرگتری که در عصر مدرن رخ می‌دهد درک کرد. در عصر مدرن مفاهیم و روابطی شکل می‌گیرند که مسلماً بر زندگی خانوادگی و ازدواج موثرند. از جمله این مفاهیم، مفهوم عشق است. الیزابت بک و اولریش بک^۲ معتقدند در جامعه کنونی مردم به دنبال عشق ازدواج می‌کنند و به دلیل عشق جدا می‌شوند. آنها به دنبال چرخه بی‌پایانی از امید بستن و پشیمان شدن و تلاش دوباره‌اند. استدلال آنها این است که به همین صورت که جهان ما چنین مقهورکننده، غیر شخصی، انتزاعی و به سرعت در تغییر است، عشق اهمیت روز افزونی پیدا می‌کند. عشق جستجویی است در پی خویشتن، تقلایی برای تماس و ارتباط واقعی با خود و دیگری، شریک شدن در جسم اندیشه، روبرو شدن با یکدیگر بدون هیچ مانعی، اعتراف کردن و بخشیده شدن، درک کردن، تایید و حمایت از آنچه بود و هست، اشتیاقی به خانه و کاشانه و پشت و پناهی برای مقابله با تردیدها و اضطراب‌هایی که زندگی مدرن، ایجاد می‌کند. اگر هیچ چیز قطعی و ایمن به نظر نمی‌رسد، اگر حتی نفس کشیدن هم در این دنیای آلوده خالی از خطر نیست، پس مردم همچنان به دنبال رویاهای فریبنده عشق خواهند دوید تا همه آنها به ناگاه به کابوس بدل شود. پیدایش چنین روابط و مفاهیمی در زندگی انسان مدرن بر روابط شخصی و اجتماعی و در نتیجه ازدواج و زندگی خانوادگی او موثر است (گیدنز^۳ ۱۳۷۴: ۲۵۹).

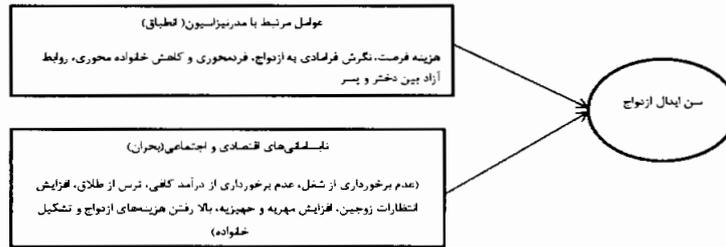
افزایش روابط آزاد دختر و پسر و پیدایش مفاهیم و روابط جدید در جامعه مدرن و کاهش اقتدار سنتی خانواده و نظارت آنها بر روابط دختر و پسر در افزایش سن ازدواج و تغییر ایده‌ها و نگرش‌ها نسبت به آن اهمیت به سزایی دارد. ایجاد این مفاهیم جدید مانند عشق و روابط دوستی دختر و پسر، تشکیل خانواده و ازدواج را به تأخیر می‌اندازد و در نتیجه سن ازدواج را افزایش می‌دهد (گیدنز ۱۳۷۴؛ رشاد و همکاران ۲۰۰۳؛ موحد و همکاران ۱۳۸۶؛ خلیج‌آبادی فراهانی و مهریار ۱۳۸۹). دی سیلوا^۴ (۱۹۹۷) از

1. Inglehart
2. Elisabeth Beck and Ulrich Beck
3. Giddens
4. De Silva

جمله عوامل موثر برگسترش روابط بین دو جنس را فراهم ساختن زمینه تحصیل مخصوصاً برای زنان می‌داند.

درکنار همه این موارد باید به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه و بحران‌هایی که بر آن واقع می‌شود توجه ویژه کرد. هامپلوا (۲۰۰۳) شدت تاثیر شرایط بد اقتصادی بر زمان‌بندی ازدواج را هنگامی می‌داند که هنجارهای فرهنگی در رابطه با هزینه ازدواج و استانداردهای زندگی تغییر نکند و با آن هماهنگ نشود. وقتی در شرایط بد اقتصادی مانند تورم، هزینه و مخارج زندگی بالا رفته ولی انتظارات و نگرش‌های زوجین تغییر نکرده باشد ازدواج مخارج سنگینی را تحمیل می‌کند. در نتیجه افراد مجبور می‌شوند ازدواج خود را تا ایجاد شرایط مناسب به تاخیر بیندازند. از سوی دیگر شرایط رکود و بیکاری نیز موجب تاخیر ازدواج جوانان می‌شود. مطالعه صادقی و همکاران (۱۳۸۹) نشان می‌دهد ۹۰ درصد پاسخگویان زمان مناسب برای ازدواج مردان را بعد از داشتن شغل می‌دانند. لذا وقتی که زمینه اشتغال جوانان در جامعه فراهم نباشد سن ازدواج آنها نیز افزایش می‌یابد. آشفته‌گی‌های اجتماعی مانند طلاق و مشاهده آن توسط افراد مجرد بر تامل و تاخیر آنها در امر ازدواج تاثیر نهاده و موجب احتیاط و محافظه‌کاری آنها را فراهم می‌کند و این امر نیز می‌تواند بر سن ازدواج جوانان تاثیرگذار باشد. چارچوب نظری مورد استفاده در این تحقیق با استفاده از نظریه‌های طراحی شده است. متغیرهای مورد استفاده و روابط بین آنها در نمودار ۱ نشان داده شده است. به نظر می‌رسد هر چه تلاش افراد در انطباق با شرایط نوسازی بیشتر باشد، ازدواج در زمان دیرتری اتفاق می‌افتد. کاهش هزینه‌های فرصت، نگرش فرامادی‌تر به ازدواج، فرد محوری بیشتر و افزایش روابط آزادتر بین دختر و پسر به عنوان شاخصه‌های این انطباق موجب تاخیر ازدواج می‌شوند. از آن طرف هر چه نابسامانی‌های مقطعی نظیر بیکاری، نداشتن درآمد مکفی، طلاق، افزایش نامناسب انتظارات و بالا بودن هزینه‌های ازدواج بیشتر باشد، شانس ازدواج در سنین پایین‌تر کاهش می‌یابد. بنابراین انتظار می‌رود هر چه شدت حضور این عوامل بیشتر باشد سن ایده‌آل ازدواج برای دانشجویان بالاتر خواهد بود.

نمودار شماره ۱. چارچوب نظری تحقیق

روش بررسی و داده‌ها

روش بررسی در این تحقیق روش پیمایشی است. که در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی انجام شده است. جامعه آماری دانشجویان تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه تهران دانشگاه تهران می‌باشند که شامل ۱۰۵۰۰ نفر می‌باشند. از این میان ۳۹۳ نفر به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و به صورت تصادفی سیستماتیک انتخاب شده‌اند. علت انتخاب دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تهران این است که آنها در سن ازدواج قرار دارند و در این میان کسانی هستند که ازدواج کرده و تشکیل خانواده داده‌اند و کسانی نیز هستند که هنوز ازدواج نکرده و آن را به تأخیر انداخته‌اند.

مفاهیم و متغیرها

سن ایده‌آل ازدواج: سن ایده‌آل به سنی گفته می‌شود که فرد آن سن را برای ازدواج و تشکیل خانواده مناسب می‌داند. سن ایده‌آل برای ازدواج در این تحقیق متغیر وابسته است که در یک مقیاس فاصله‌ای قرار دارد.

نگرش فرامادی به ازدواج و خانواده: این مفهوم برگرفته از مفاهیم مادی‌گرایی و فرامادی‌گرایی رونالد اینگلهارت می‌باشد و به تغییر اولویت‌های ارزشی از سمت دل‌بستگی‌های مادی پیرامون امنیت اقتصادی و جانی به سوی تأکید بیشتر به آزادی، ابراز عقیده و کیفیت زندگی اطلاق می‌شود. در اینجا این متغیر از طریق ۵ گویه در طیف لیکرت شامل ۱- مادر شاغل می‌تواند به اندازه مادر خانه‌دار با فرزندانش رابطه گرم و صمیمی برقرار کند، ۲- خانه‌دار بودن درست به اندازه شاغل بودن برای زنان اقناع‌کننده است، ۳- زن و شوهر هر دو باید در درآمد خانواده سهیم باشند، ۴- در کل مردان نسبت به زنان رهبران سیاسی بهتری می‌شوند، و ۵- تحصیلات دانشگاهی برای مردان مهم‌تر است تا برای زنان، اندازه‌گیری شده است.

هزینه فرصت: هزینه فرصت هزینه‌ای است که در نتیجه صرف نظر کردن از انجام کاری متوجه فرد می‌شود. یعنی فرد با انجام یک کار ترجیح می‌دهد تا از کار یا مزیت کار دیگر صرف نظر نماید. در اینجا این متغیر با استفاده از ۴ گویه در طیف لیکرت شامل ۱- ازدواج انسان را از کارهای مهمتر مانند تحصیلات باز می‌دارد، ۲- ازدواج انسان را از دست‌یابی به شغل مناسب باز می‌دارد، ۳- مجردان بیشتر از متاهلان از زندگی خود لذت می‌برند، و ۴- مجرد ماندن بهتر از ازدواج کردن است، اندازه‌گیری شده است.

خانواده محوری: خانواده محوری بیانگر اهمیت فرد به خانواده و ارزش‌های خانوادگی خود است که در اینجا از طریق سه گویه در طیف لیکرت شامل ۱- شما به چه میزان به نظر پدر و مادران در امر ازدواج اهمیت می‌دهید، ۲- شما به چه میزان به آشنایی خانوادگی و شناخت قبلی خانوادگی در انتخاب همسر اهمیت می‌دهید، و ۳- شما به چه میزان به ایمان در انتخاب همسر اهمیت می‌دهید، مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است.

فرد محوری: فرد محوری به فرآیندی اطلاق می‌شود که در آن فرد در مرکز همه امور قرار می‌گیرد و خود برای خویشتن تصمیم می‌گیرد. در اینجا فرد محوری در قالب یک طیف لیکرت (شما به چه میزان به عشق در مورد انتخاب همسر اهمیت می‌دهید) اندازه‌گیری شده است.

نگرش به رابطه دوستی بین دختر و پسر: منظور از نگرش به دوستی بین دختر و پسر، نگرش فرد به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج می‌باشد که در قالب ۵ گویه در طیف لیکرت شامل ۱- دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج در شناخت طرف مقابل موثر است، ۲- با وجود روابط آزاد بین دختر و پسر نیازی به ازدواج نیست، ۳- جوانانی که قبل از ازدواج با جنس مخالف دوست می‌شوند از نظر من کار خوبی نمی‌کنند، ۴- دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج به نهاد خانواده و ازدواج آسیب می‌رساند، و ۵- جوانان قبل از ازدواج می‌توانند با جنس مخالف روابط دوستی داشته باشند، اندازه‌گیری شده است.

نابسامانی‌های اقتصادی: نابسامانی‌های اقتصادی شامل مشکلات اقتصادی است که در یک برهه زمانی وجود می‌آیند و برای ازدواج جوانان مشکلاتی را به وجود می‌آورند. در اینجا نابسامانی‌های اقتصادی در قالب ۴ گویه عدم برخورداری از شغل، عدم برخورداری از درآمد کافی، عدم برخورداری از مسکن، و بالا رفتن هزینه ازدواج و تشکیل خانواده، اندازه‌گیری شده است.

نابسامانی اجتماعی: نابسامانی‌های اجتماعی شامل تغییرات اجتماعی است که در آداب و رسوم ازدواج به وقوع می‌پیوندد و ازدواج را برای جوانان سخت‌تر و گاهی غیر ممکن می‌سازد. این متغیر در قالب ۳ گویه در طیف لیکرت شامل ۱- بالا رفتن سطح انتظارات طرف مقابل مانع ازدواج جوانان می‌شود، ۲- ترس از طلاق مانع ازدواج جوانان می‌شود، و ۳- بالا رفتن سطح مهریه و جهیزیه مانع ازدواج جوانان می‌شود،

اندازه‌گیری شده است. لازم به ذکر است جهت ساخت متغیرهای مورد نظر و جمع‌کردن گویه‌ها به منظور این کار از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است و تنها گویه‌هایی با هم جمع شده‌اند که دارای بار عاملی مناسبی بوده‌اند.

روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری

در این تحقیق برای بررسی روایی ابزار اندازه‌گیری ابتدا ۵۰ پرسشنامه (۲۵ پسر و ۲۵ دختر) مورد پیش‌آزمون قرار گرفت که بررسی آنها نشان از روایی خیلی خوب گویه‌ها (آلفای بالتر از ۰/۷۰) داشته است. در مرحله بعد پرسشنامه‌های اصلی جمع‌آوری شده است که در این مرحله نیز با تحلیل عاملی تأییدی به بررسی روایی گویه‌ها و متغیرهای مورد مطالعه پرداخته شده است که نتایج تحلیل عاملی تأییدی نیز نشان از همسازي درونی بسیار خوب گویه‌ها و متغیرهای تحقیق داشته است.

یافته‌های تحقیق

از مجموع پاسخگویان ۵۴/۲ درصد مرد و ۴۵/۸ درصد زن بوده‌اند. همچنین ۵۲/۲ درصد مجرد و ۴۷/۸ درصد متأهل بوده‌اند. همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد بیشترین درصد فراوانی مردان در گروه سنی ۲۵-۳۰ و برای زنان در گروه سنی زیر ۲۵ سال بوده است. دامنه سنی در اینجا از ۴-۲۳ سال بوده و میانگین سنی مردان ۲۷/۵۹ و میانگین سنی زنان ۲۵/۴۴ بوده است.

جدول ۱. توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب سن

پاسخگو		مرد	زن	کل
زیر ۲۵	فراوانی	۶۹	۱۱۶	۱۸۵
	درصد	۳۳/۵۰	۴۷/۱۰	۴۸/۸۰
۳۰-۲۵	فراوانی	۱۰۱	۵۰	۱۵۱
	درصد	۴۹/۰۰	۲۸/۹۰	۳۹/۸۰
۳۰ به بالا	فراوانی	۳۶	۷	۴۳
	درصد	۱۷/۵۰	۴/۰۰	۱۱/۳۰
کل	فراوانی	۲۰۶	۱۷۳	۳۷۹
	درصد	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰
میانگین سنی		۲۷/۵۹	۲۵/۴۴	۲۶/۶۰

همانگونه که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد، مردان پاسخگو متوسط سن ایده‌آل ازدواج خود را ۲۶/۵۵ اعلام کرده‌اند که این رقم با میانگین سن ازدواج در سرشماری ۱۳۹۰ (۲۶/۷) بسیار نزدیک است این امر می‌تواند بیانگر این نکته باشد که واقعیت‌های زندگی افراد تا حدود زیادی بازتاب ایده‌آل‌های

ذهنی آنهاست. میانگین سن ایده‌آل ازدواج زنان پاسخگو نیز ۲۳/۹۹ بوده است که این سن نیز با سن اعلام شده برای زنان در سرشماری ۱۳۹۰ (۲۳/۴) بسیار نزدیک است. توزیع سنین نشان می‌دهد دامنه سن ایده‌آل ازدواج مردان به مراتب بیشتر از دامنه سن اعلام شده توسط زنان است. این خود نشانگر شانس کمتر ازدواج زنان در سنین بالا می‌باشد.

جدول ۲. سن ایده‌آل ازدواج مردان و زنان

سن ایده‌آل ازدواج مردان				سن ایده‌آل ازدواج زنان			
گروه سنی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	گروه سنی	فراوانی	درصد	درصد معتبر
۱۹-۱۵	۶	۳/۳	۳/۴	۱۹-۱۵	۲	۰/۹	۱
۲۴-۲۰	۷۶	۴۲/۲	۴۲/۷	۲۴-۲۰	۴۵	۲۱/۱	۲۱/۷
۲۵ و بالاتر	۹۶	۵۳/۳	۵۳/۹	۲۹-۲۵	۱۱۴	۵۳/۵	۵۵/۱
-	-	-	-	۳۰-۳۴	۳۹	۱۸/۳	۱۸/۸
-	-	-	-	۳۵ و بالاتر	۷	۳/۳	۳/۴
جمع	۱۷۸	۹۸/۹	۱۰۰	جمع	۲۰۷	۹۷/۲	۱۰۰
داده مفقوده	۲	۱/۱		داده مفقوده	۶	۲/۸	
میانگین سنی	۲۳/۹۹			میانگین سنی	۲۶/۵۵		

در متغیر فرامادی‌گرایی (جدول ۳) بیشتر مردان نمره متوسط (۷۵/۸۰ درصد) را دریافت کرده‌اند، در گروه زنان نیز نمره متوسط با ۵۴/۵۰ درصد بیشترین فراوانی را دریافت نموده است. در متغیر هزینه فرصت بیشتر مردان (۵۵/۵ درصد) و زنان (۶۲/۸ درصد) نمره زیاد را دریافت نموده‌اند. این بدین معناست که هزینه فرصت هم برای مردان و هم برای زنان اهمیت زیادی دارد. در متغیر خانواده‌محوری بیشتر مردان نمره متوسط (۴۸/۳ درصد) را کسب نموده‌اند، در حالی که بیشتر زنان در این متغیر نمره زیاد (۶۴/۴ درصد) را دریافت کرده‌اند. این نشان دهنده این است که زنان پاسخگو نسبت به مردان به خانواده و ارزش‌های آن در زمینه ازدواج بیشتر اهمیت می‌دهند. در متغیر نگرش به دوستی دختر و پسر، بیشتر پاسخگویان مرد (۵۲/۱۰ درصد) و زن (۵۱/۱۰ درصد) نمره متوسط را کسب نموده‌اند. در متغیر نابسامانی‌های اقتصادی بیشتر مردان (۵۴ درصد) و زنان (۵۷/۲۰ درصد) نمره زیاد را کسب کرده‌اند. در متغیر نابسامانی اجتماعی بیشتر مردان (۴۸/۴۰ درصد) و زنان (۴۸ درصد) نمره متوسط را کسب کرده‌اند. در متغیر فرد محوری بیشتر مردان (۷۱/۱۰ درصد) و زنان (۷۸/۹۰ درصد) نمره زیاد را دریافت نموده‌اند.

تحلیل دو متغیره سن ایده‌آل ازدواج مردان

در این قسمت برای آزمون فرضیات تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود.

تأخیر در ازدواج: انطباق یا بحران؟ نگاهی واکاوانه...

همانگونه که در جدول ۴ مشاهده می‌گردد بر اساس نتایج به دست آمده از ضریب همبستگی پیرسون بین نگرش فرامادی به ازدواج و سن ایده‌آل ازدواج مردان همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده ۰/۲۳ بوده است که نشان از شدت همبستگی نسبتاً پایین بین دو متغیر دارد. بین نگرش به هزینه فرصت و سن ایده‌آل ازدواج مردان نیز همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده برای آن ۰/۴۵ می‌باشد که نشان از شدت همبستگی متوسط بین دو متغیر می‌باشد.

جدول ۳. توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب متغیرهای مستقل تحقیق

جنسیت	پاسخ	کم	متوسط	زیاد
فرامادگرایی	مرد	۱۳/۷۰	۷۵/۸۰	۱۰/۴۰
	زن	۳/۴۰	۵۴/۵۰	۴۲/۱۰
	کل	۹/۰۰	۶۶/۱۰	۲۴/۹۰
هزینه فرصت	مرد	۸/۱۰	۳۶/۵۰	۵۵/۵۰
	زن	۵/۶۰	۳۱/۷۰	۶۲/۸۰
	کل	۶/۹۰	۳۴/۳۰	۵۸/۸۰
خانواده محوری	مرد	۶/۲۰	۴۸/۳۰	۴۵/۵۰
	زن	۱/۷۰	۳۳/۹۰	۶۴/۴۰
	کل	۴/۱۰	۴۱/۷۰	۵۴/۳۰
دوستی دختر و پسر	مرد	۲۴/۴۰	۵۲/۱۰	۲۳/۵۰
	زن	۲۶/۷۰	۵۱/۱۰	۲۲/۲۰
	کل	۲۵/۴۰	۵۱/۷۰	۲۲/۹۰
نابسامانی اقتصادی	مرد	۲۵/۸۰	۲۰/۲۰	۵۴/۰۰
	زن	۱۷/۸۰	۲۵/۰۰	۵۷/۲۰
	کل	۲۲/۱۰	۲۲/۴۰	۵۵/۵۰
نابسامانی اجتماعی	مرد	۲۳/۹۰	۴۸/۴۰	۲۷/۷۰
	زن	۳۱/۸۰	۴۸/۰۰	۳۰/۳۰
	کل	۲۳/۰۰	۴۸/۲۰	۲۸/۸۰
فرد محوری	مرد	۷/۱۰	۲۱/۸۰	۷۱/۱۰
	زن	۲/۸۰	۱۸/۳۰	۷۸/۹۰
	کل	۵/۱۰	۲۰/۲۰	۷۴/۷۰

بین متغیر خانواده محوری و سن ایده‌آل ازدواج مردان همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده ۰/۳۷- می‌باشد که نشان می‌دهد هر چه خانواده محوری کمتر باشد سن ایده‌آل ازدواج مردان افزایش می‌یابد. بین نگرش به دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج و سن ایده‌آل

ازدواج مردان همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده ۰/۳۴ می‌باشد که نشان از شدت همبستگی متوسط بین دو متغیر دارد. بین سایر متغیرهای تحقیق و سن ایده‌آل ازدواج مردان همبستگی معناداری مشاهده نشده است.

جدول ۴. همبستگی دو متغیره بین متغیرهای مستقل و سن ایده‌آل ازدواج مردان

معنی‌داری	ضریب پیرسون	متغیر
۰/۰۰۱	۰/۲۳	فرامادگرایی
۰/۰۰۰	۰/۴۵	هزینه فرصت
۰/۰۰۰	۰/۳۷	خانواده محوری
۰/۰۰۰	۰/۳۴	دوستی دختر و پسر
۰/۲۰۴	۰/۰۸	نابسامانی اقتصادی
۰/۲۶۲	۰/۰۷	نابسامانی اجتماعی
۰/۵۳۷	۰/۰۴	فرد محوری

تحلیل دو متغیر سن ایده‌آل ازدواج زنان

همانگونه که در جدول ۵ مشاهده می‌گردد براساس نتایج به دست آمده از ضریب همبستگی پیرسون بین نگرش فرامادی به ازدواج و سن ایده‌آل ازدواج زنان همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده برای این دو متغیر ۰/۳۵ می‌باشد که نشان از شدت همبستگی متوسط بین دو متغیر دارد. بین دو متغیر هزینه فرصت و سن ایده‌آل ازدواج زنان رابطه معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده برای این دو متغیر ۰/۲۸ می‌باشد که نشان از همبستگی ضعیف بین دو متغیر می‌باشد. بین دو متغیر خانواده محوری و سن ایده‌آل ازدواج زنان همبستگی معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده برای این دو متغیر ۰/۲۸ می‌باشد که نشان دهنده آن است که هرچه خانواده محوری در میان زنان کاهش پیدا می‌کند سن ایده‌آل ازدواج زنان بیشتر می‌شود. بین دو متغیر اعتقاد به دوستی دختر و پسر قبیل از ازدواج و سن ایده‌آل زنان رابطه معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی به دست آمده برای این دو متغیر ۰/۳۷ می‌باشد که نشان از همبستگی متوسط بین دو متغیر دارد. بین نابسامانی اقتصادی و سن ایده‌آل ازدواج رابطه معناداری وجود دارد مقدار ضریب همبستگی به دست آمده برای این دو متغیر ۰/۲۵ می‌باشد که نشان دهنده همبستگی ضعیف بین دو متغیر دارد. بین سایر متغیرهای تحقیق و سن ایده‌آل ازدواج زنان همبستگی معناداری به دست نیامده است.

تحلیل چند متغیری سن ایده‌آل ازدواج مردان

برای درک و فهم بهتر عوامل موثر بر سن ایده‌آل ازدواج مردان و زنان از تحلیل چند متغیر (رگرسیون خطی) استفاده شده است. از آنجا که سن فرد و وضعیت تاهل وی بر سن ایده‌آل ازدواج تأثیر مهمی دارند بنابراین با کنترل این دو متغیر سایر متغیرهای تحقیق یکی پس از دیگری وارد رگرسیون می‌شوند تا تأثیر هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته سن ایده‌آل ازدواج مشخص شود.

جدول ۵. همبستگی دو متغیره بین متغیرهای مستقل و سن ایده‌آل ازدواج زنان

معنی‌داری	ضریب پیرسون	متغیر
۰/۰۰۰	۰/۳۵	فرامادگیری
۰/۰۰۰	۰/۲۸	هزینه فرصت
۰/۰۰۰	-۰/۲۸	خانواده محوری
۰/۰۰۰	۰/۳۷	دوستی دختر و پسر
۰/۰۰۱	۰/۲۵	نابسامانی اقتصادی
۰/۱۴۲	۰/۱۱	نابسامانی اجتماعی
۰/۶۴۴	-۰/۰۳	فرد محوری

همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می‌گردد، در رگرسیون خطی مردان بین سن فرد و وضعیت تاهل وی با سن ایده‌آل ازدواج رابطه معناداری وجود ندارد. در مدل سوم فرامادی‌گرایی وارد معادله رگرسیونی شده است. فرامادی‌گرایی با سن ایده‌آل ازدواج مردان رابطه معناداری را ایجاد نموده است و مقدار بتای به دست آمده برای آن $0/271$ بوده است که نشان دهنده آنست که این متغیر تأثیر قابل قبولی را بر سن ایده‌آل ازدواج مردان داشته است. بنابراین هر چه فرامادی‌گرایی در بین مردان بیشتر باشد سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد. مقدار ضریب تعیین (R^2) نیز با ورود متغیر فرامادی‌گرایی از $0/009$ به $0/078$ افزایش یافته است که نشان دهنده اهمیت این متغیر در مدل می‌باشد. در مرحله چهارم متغیر هزینه فرصت وارد معادله رگرسیونی شده است.

هزینه فرصت با سن ایده‌آل ازدواج دارای رابطه معناداری می‌باشد و بتای به دست آمده برای این متغیر $0/407$ می‌باشد. بنابراین متغیر هزینه فرصت بر سن ایده‌آل ازدواج مردان تأثیر زیادی را دارد این بدان معنا است که هر چه هزینه فرصت برای مردان مهمتر باشد سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد. با ورود این متغیر ضریب تعیین به مقدار قابل توجه‌ای افزایش یافته است و حدود ۱۶ درصد به واریانس تبیین شده افزوده شده است.

در مدل ۵ خانواده محوری وارد معادله شده است، خانواده محوری با سن ایده‌آل ازدواج مردان رابطه معنادار دارد و مقدار بتای به دست آمده برای آن $-0/207$ بوده است. لذا هر چه خانواده محوری

در بین مردان بیشتر باشد سن ایده‌آل ازدواج آنها کاهش می‌یابد. همچنین با ورود این متغیر حدود ۳ درصد به واریانس تبیین شده افزوده شده است که بیانگر اهمیت این متغیر در معادله می‌باشد. نکته قابل توجه این است که با ورود خانواده محوری، فرامادی‌گرایی معناداری خود را از دست می‌دهد این بدین معنا است که فرامادی‌گرایی از طریق خانواده محوری بر سن ایده‌آل ازدواج مردان تاثیر می‌گذارد. فرامادی‌گرایی با تغییر ارزش‌های خانوادگی بر سن ایده‌آل ازدواج مردان تاثیرگذار می‌باشد. در مدل ۶ نگرش به دوستی دختر و پسر وارد معادله رگرسیونی شده است. این متغیر با سن ایده‌آل ازدواج مردان رابطه معناداری ندارد. غیر معنادار شدن نگرش به دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج در معادله رگرسیونی نشان دهنده آن است که رابطه اولیه در آزمون دو متغیر رابطه‌ای کاذب بوده است و تاثیرگذاری آن بر سن ایده‌آل ازدواج مردان از طریق تاثیرگذاری بر سایر متغیرهای تحقیق می‌باشد.

در مدل‌های ۷ و ۸ نیز متغیرهای نابسامانی اقتصادی و نابسامانی اجتماعی وارد معادله شده‌اند که با سن ایده‌آل ازدواج رابطه معناداری را ندارند. در مدل ۹ نیز تمامی متغیرها وارد معادله رگرسیونی شده‌اند که تنها متغیرهای هزینه فرصت و خانواده محوری معناداری خود را حفظ نموده‌اند. در کل نیز متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیونی توانسته‌اند ۲۶/۷ درصد تغییرات واریانس سن ایده‌آل ازدواج مردان را تبیین نمایند.

تحلیل چند متغیری سن ایده‌آل ازدواج زنان

همانگونه که در جدول ۷ مشاهده می‌گردد بین سن فرد و سن ایده‌آل ازدواج زنان رابطه معناداری وجود ندارد ولی وضعیت تاهل رابطه معناداری با سن ایده‌آل ازدواج زنان دارد. مقدار بتای به دست آمده برای وضعیت تاهل ۰/۳۵۵- می‌باشد که نشان دهنده‌ی آن است که با ازدواج کردن سن ایده‌آل ازدواج پایین آمده است در حالی که زنان مجرد سن ایده‌آل بالاتری را برای ازدواج ذکر نموده‌اند. ضریب تعیین با ورود متغیر وضع تاهل حدود ۱۲ درصد افزایش یافته است که نشان می‌دهد این متغیر بر سن ایده‌آل ازدواج زنان تاثیرگذاری قابل توجهی را اعمال کرده است. با ورود وضع تاهل متغیر سن نیز معنادار شده است که این نشان می‌دهد بخشی از تاثیرگذاری وضع تاهل از طریق سن زنان می‌باشد.

در مدل سوم متغیر فرامادی‌گرایی وارد معادله رگرسیونی شده است. فرامادی‌گرایی توانسته است با سن ایده‌آل ازدواج زنان رابطه معناداری را ایجاد کند. مقدار بتای به دست آمده برای این متغیر ۰/۲۸۷ می‌باشد. هرچقدر زنان فرامادی‌نگرتر باشند سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد، ضریب تعیین نیز با ورود متغیر فرامادی‌گرایی حدود ۷ درصد افزایش یافته است که این تغییر نشان دهنده اهمیت این متغیر در معادله رگرسیونی می‌باشد.

در مدل ۴ متغیر هزینه فرصت وارد معادله رگرسیونی شده است که با سن ایده‌آل ازدواج زنان

دارای رابطه معنادار می‌باشد. مقدار بتای به دست آمده برای متغیر هزینه فرصت $0/207$ بوده است که نشان می‌دهد هر چه زنان به هزینه فرصت بیشتر اعتقاد داشته باشند سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد. ضریب تعیین نیز با ورود این متغیر حدود 4 درصد افزایش یافته است که نشان دهنده اهمیت این متغیر در مدل می‌باشد. در مدل 5 متغیر خانواده محوری وارد معادله رگرسیونی شده است. این متغیر با سن ایده‌آل ازدواج زنان دارای رابطه معناداری نمی‌باشد.

در مدل 6 متغیر نگرش به روابط دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج وارد معادله رگرسیونی شده است. این متغیر با سن ایده‌آل ازدواج زنان دارای رابطه معناداری بوده است و مقدار بتای به دست آمده برای آن $0/182$ بوده است که نشان می‌دهد هر چه زنان به وجود روابط دوستی بین دختر و پسر بیشتر اعتقاد داشته باشند سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد. ضریب تعیین با ورود این متغیر حدود $1/5$ درصد افزایش یافته که نشان دهنده آن است که این متغیر در تبیین تغییرات سن ایده‌آل ازدواج نقش قابل توجهی را ندارد. در مدل‌های 7 و 8 متغیر نابسامانی‌های اقتصادی و نابسامانی‌های اجتماعی وارد معادله رگرسیونی شده‌اند که با سن ایده‌آل ازدواج زنان دارای رابطه معناداری نمی‌باشند و تاثیری بر سن ایده‌آل ازدواج زنان نداشته‌اند. در مدل 9 که همه متغیرها وارد معادله شده‌اند متغیرهای وضعیت تاهل، فرامادیگرایی، هزینه فرصت و نگرش به دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج معناداری خود را حفظ کرده‌اند که این نشان دهنده آن است که این متغیرها بر سن ایده‌آل ازدواج زنان تاثیرگذارند. در کل نیز متغیرهای وارد شده در معادله توانسته‌اند $24/5$ درصد تغییرات واریانس سن ایده‌آل ازدواج زنان را تبیین نمایند.

جدول ۴. ضرایب رگرسیونی تاثیر متغیرهای مستقل بر سن ابدع‌ال ابداع مردان

۹	۸		۷		۶		۵		۴		۳		۲		۱		مدل
	Sig	Beta	Sig	Beta	Sig	Beta	Sig	Beta									
۰/۱۳۶	۰/۰۹۸	۰/۱۳۵	۰/۰۹۹	۰/۰۹۷	۰/۰۹۶	۰/۱۳۳	۰/۰۹۸	۰/۱۱۴	۰/۱۰۳	۰/۰۸۷	۰/۱۱۳	۰/۰۵۷	۰/۱۳۹	۰/۰۶۹	۰/۱۳۷	۰/۱۰۹	سن فرد
۰/۳۳۸	۰/۰۳۳	۰/۳۵۵	۰/۰۲۹	۰/۰۴۳	۰/۰۲۷	۰/۰	۰/۰۲۶	۰/۰۴۹	۰/۰۴۷	۰/۰۳۸	۰/۰۲۸	۰/۱۴۶	۰/۰۱۰۶	۰/۰۳۵	۰/۰۸۶	۰/۰۱۲	وضعیت تاهل
۰/۵۵۹	۰/۰۸۳	۰/۳۳۳	۰/۰۸۸	۰/۰۴۵	۰/۰۸۱	۰/۰۳۶	۰/۰۸۷	۰/۰۵۳	۰/۰۳۱	۰/۰۰۱	۰/۰۲۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۳۷			۰/۰۱۲	فرماندهی‌گرایی
۰/۰۰۰	۰/۰۳۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	هرینه فرصت
۰/۰۰۰	۰/۰۸۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	خلاقانه مجوزی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	دورسی دجگر و پسر
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	دانشمندی اقتصادی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	دانشمندی اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	فرصتمواری
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	R
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	R Square
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۰۰	Adjusted R Square

تأخیر در ازدواج: انطباق یا بحران؟ نگاهی واکاوانه...

جدول ۷. ضرایب رگرسیونی تأثیر متغیرهای مستقل بر سن ایدئال ازدواج زنان

متغیر	۱		۲		۳		۴		۵		۶		۷		۸		۹	
	Sig	Beta																
سن فرد	-.066	-.124	-.014	-.174	-.03	-.154	-.033	-.133	-.09	-.119	-.069	-.133	-.07	-.133	-.058	-.128	-.065	-.124
وضعیت تاهل	-.033	-.135	-.000	-.355	-.000	-.378	-.000	-.303	-.000	-.199	-.069	-.277	-.028	-.169	-.03	-.127	-.03	-.135
فرمادی گرایی	-.005	-.115	-.000	-.287	-.000	-.287	-.000	-.264	-.000	-.264	-.000	-.212	-.006	-.161	-.006	-.111	-.006	-.115
هزینه فرصت	-.014	-.187	-.005	-.207	-.018	-.178	-.017	-.178	-.017	-.178	-.018	-.178	-.018	-.178	-.018	-.178	-.018	-.178
خانواده محوری	-.057	-.237	-.038	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282	-.044	-.282
دوستی دختر و پسر	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188	-.036	-.188
تابشاملی اقتصادی	-.081	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2
تابشاملی اجتماعی	-.079	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2	-.078	-.2
فردمحوری	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29	-.071	-.29
R	-.054	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523	-.052	-.523
R Square	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783	-.285	-.783
Adjusted R Square	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749	-.245	-.749

خلاصه و نتیجه‌گیری

ازدواج به عنوان یک پدیده اجتماعی تحت تاثیر عوامل گوناگونی قرار دارد. بعضی از این عوامل به خواست و اراده فرد بستگی دارند و بعضی دیگر تحت سیطره ساختارهایی قرار می‌گیرند که از خواست و اراده وی خارج‌اند. این عوامل با توجه به زمینه‌های متفاوت شکل خاصی به خود می‌گیرند. همزمان با تغییراتی که در خانواده در جهان در حال وقوع است سن ازدواج نیز دستخوش تحولاتی بنیادین شده است. خانواده ایرانی نیز از این امر مجزا نبوده است، به طوری که در سال‌های اخیر در نهاد خانواده ازدواج تغییرات ملموسی در جامعه ایرانی اتفاق افتاده است که از جمله آنها افزایش قابل توجه سن ازدواج بوده است. از سوی دیگر در سال‌های اخیر جامعه ایران گریبان‌گیر بحران‌هایی مانند افزایش بیکاری و طلاق نیز بوده است.

این تغییرات سن ایده‌آل ازدواج می‌تواند همگرا و همسو با تغییراتی باشد که در نتیجه نوسازی در جامعه در حال وقوع است و ایده و ذهنیت افراد را نسبت به ازدواج تغییر می‌دهد. همچنین آنها می‌توانند متاثر از بحران‌های اقتصادی و اجتماعی باشند که در جامعه به وقوع می‌پیوندد و رفتار کنشگران اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. در میان اقشار جامعه معمولاً افراد تحصیل کرده و دارای تحصیلات بالاتر جریان تغییرات و همگرا شدن با جامعه جهانی را زودتر آغاز می‌کنند. آمار و ارقام بیانگر آن است که افرادی که دارای تحصیلات در مقاطع بالاتر می‌باشند از نسبت تجرد بالاتری نسبت به سایر اقشار جامعه برخوردار می‌باشند. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تهران نیز بخشی از این قشر می‌باشند. بنابراین در این پژوهش سعی بر آن شد عواملی که بر سن ایده‌آل ازدواج آنها تاثیرگذارند مورد بررسی قرار گیرد تا به این سوالات پاسخ داده شود که آیا آنها در انطباق با شرایط جدید و نوسازی تصمیم به افزایش سن ایده‌آل ازدواج خود گرفته‌اند؟ به عبارتی دیگر آیا تصمیم به افزایش سن ایده‌آل ازدواج آنها به صورت خود خواسته بوده است؟ یا این تصمیم به صورت ناخواسته و در نتیجه بحران‌هایی است که مانع ازدواج آنها می‌شوند می‌باشد؟

پژوهش حاضر با استفاده از پیمایشی که بر روی دانشجویان تحصیلات تکمیلی ساکن خوابگاه‌های دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۱ انجام شده بود صورت گرفته است. با توجه به مطالعات نظری و مطالعات تجربی متغیرهای مستقل فرامادی‌گرایی، هزینه فرصت، خانواده‌محوری، فرد محوری، نگرش به دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج به عنوان شاخص‌های انطباق و نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی به عنوان شاخص‌های بحران در نظر گرفته شدند. نتایج تحقیق نشان دهنده آن است که از میان متغیرهای مستقل تحقیق با کنترل سن فرد و وضعیت تاهل، هزینه فرصت و خانواده‌محوری بر سن ایده‌آل ازدواج مردان تاثیرگذارند بدین معنی که هر چقدر مردان اعتقاد بیشتری به هزینه فرصت داشته باشند سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد و هر چقدر خانواده‌محوری کاهش می‌یابد سن

ایده‌آل ازدواج مردان افزایش می‌یابد. در این میان متغیر هزینه فرصت بیشترین تأثیر را در افزایش سن ایده‌آل ازدواج مردان داشته است.

بنابراین افزایش سن ایده‌آل ازدواج مردان در انطباق با شرایطی است که در نتیجه نوسازی در جامعه به وقوع پیوسته است و بحران‌های اقتصادی و اجتماعی در آن تأثیری نداشته است. در مورد سن ایده‌آل ازدواج زنان متغیرهای فرامادیگری، هزینه فرصت و نگرش به دوستی دختر و پسر با کنترل متغیرهای سن فرد و وضعیت تاهل بر سن ایده‌آل ازدواج زنان تأثیرگذار بوده‌اند. لذا هر چقدر اعتقاد به این متغیرها در بین زنان بیشتر باشد سن ایده‌آل ازدواج آنها افزایش می‌یابد. در بین این متغیرها فرامادی‌گری بیشترین تأثیر را در سن ایده‌آل ازدواج زنان داشته است. بنابراین افزایش سن ایده‌آل ازدواج زنان نیز در انطباق با نوسازی و به صورت خود خواسته صورت گرفته است و میزان انطباق آنها با این شرایط بیشتر از مردان بوده است.

بنابراین می‌توان گفت همزمان با تحولاتی که در نتیجه نوسازی در جهان در حال وقوع می‌باشد نهاد خانواده و ازدواج در جامعه ایران نیز دستخوش تحولات بنیادی شده است. جامعه ایرانی با ورود به حیات اجتماعی همراه با نظم مدرن تحولات و دگرگونی‌هایی را از سرگذرانده و در حال گذراندن است و از سر خواهد گذراند. چنانچه این تحولات بدون برنامه‌ریزی و پیش‌بینی لازم اتفاق افتد و شرایط جامعه چه به لحاظ اقتصادی و چه به لحاظ اجتماعی و فرهنگی آماده برای پذیرش و مواجهه چنین تحولاتی نباشد، تبعات منفی آن از دستاوردهای مثبتی که خواهد داشت بیش تر است.

فرایند نوسازی ایده‌ها و ذهنیت افراد را تغییر داده است که سن ایده‌آل ازدواج نیز از این امر مستثنی نیست. افراد فکر می‌کنند با تعویق سن ازدواج می‌توانند به خواسته‌هایی دست یابند که ازدواج کردن را مانعی بر سر دستیابی به آنها می‌دانند. از طرفی دیگر می‌توان گفت ذهنیت‌ها و ایده‌آل‌های افراد بازتابی از واقعیت‌های بیرونی می‌باشند. شاید دور از نظر نرسد که بگوییم که نابسامانی‌های موجود در جامعه بر ذهنیت افراد تأثیرگذار بوده‌اند به طوری که افراد چون می‌بینند شرایط ازدواج با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی برای آنها فراهم نیست کم‌کم به این نتیجه رسیده باشند که ایده‌آل‌های خود را متناسب با آن تغییر دهند. جامعه ایرانی برای تداوم ارزش‌های خود در زمینه ازدواج و خانواده باید راهکارهایی بیندیشد. این راهکارها باید بتوانند در دیدگاه و ذهنیت افراد این تغییر را ایجاد کنند که ازدواج مانعی در مقابل اهداف آنها قرار نمی‌دهد بلکه آنها را در راه دستیابی به اهدافشان کمک می‌نماید. این چنین راهکارهایی از یک سو نیازمند تغییرات ساختاری مناسب می‌باشد که دولت در این میان نقش مهمی ایفا می‌کند. ایجاد حاشیه‌ای امن برای افراد از طریق فراهم کردن شغل مناسب، کاهش تورم و بیکاری از جمله اقداماتی است که در این راستا باید صورت گیرد. از سوی دیگر جامعه ایران نیازمند تقویت بنیانهای فرهنگی خود در زمینه خانواده و ازدواج است. بنیان‌هایی که افراد را

به میانه‌روی، قناعت در زندگی و شکرگزاری فرا می‌خواند. چنین تغییراتی می‌تواند از یک طرف جلوی تغییرات منفی مدرنیزاسیون را گرفته و از طرف دیگر، زمینه استفاده بهینه از دستاوردهای مثبت آن در جهت پیشرفت و توسعه را فراهم نماید.

منابع

- حبیب‌پور، کرم و غلامرضا غفاری (۱۳۹۰). "علل افزایش سن ازدواج زنان"، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره ۹، شماره ۱، صص ۳۴-۷.
- خلج‌آبادی فراهانی، فریده و امیرهوشنگ مهریار (۱۳۸۹). "بررسی نقش خانواده در ارتباط با جنس مخالف قبل از ازدواج در زنان دانشجویان در تهران"، فصلنامه خانواده‌پژوهی، شماره ۲۴، صص ۴۶۸-۴۴۹.
- خلج‌آبادی فراهانی، فریده، شهلا کاظمی پور و علی رحیمی (۱۳۹۰). "روند تغییرات شاخص‌های ازدواج در منتخبی از کشورهای آسیا و اقیانوسیه با تأکید بر ایران طی چهار دهه گذشته"، نامه انجمن جمعیت‌شناسی، سال ششم، شماره ۱۱، صص ۸۴-۴۹.
- سگالن، مارتین (۱۳۷۰). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، (ترجمه حمید الیاسی)، تهران: نشر مرکز.
- صادقی، رسول، محمدعلی قدسی و جواد افشارکهن (۱۳۸۶). "واکاوی مسئله ازدواج و اعتبار سنجی یک راه‌حل"، پژوهش زنان دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۰۸-۸۳.
- عسکری‌ندوشن، عباس، محمدجلال عباسی شوازی و رسول صادقی (۱۳۸۸). "ماداران، زنان و ازدواج (تفاوت‌های نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد)" فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۴۴، صص ۳۶-۷.
- کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). "تحول سن ازدواج زنان در ایران و عوامل جمعیتی مؤثر بر آن"، پژوهش زنان، دوره ۲، شماره ۳، صص ۱۲۴-۱۰۳.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴). مبانی جامعه‌شناسی، (ترجمه منوچهر صبوری)، تهران: نشر نی.
- محمودیان، حسین (۱۳۸۳). "سن ازدواج در حال افزایش: بررسی عوامل پشتیبان"، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، صص ۵۳-۲۷.
- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰.
- موحد، مجید، علی‌اصغر مقدس و محمدتقی عباسی شوازی (۱۳۸۶). "جوانان، خانواده و جامعه‌پذیری، نقش خانواده در نگرش دانشجویان به معاشرت دختر و پسر قبل از ازدواج"،

- فصلنامه مطالعات جوانان، شماره ۸ و ۹، صص ۵۴-۳۳.
مهدوی، محمدصادق (۱۳۷۷). بررسی تطبیقی تغییرات ازدواج، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- Bartz, K. W. and F. I. Nye (1970). "Ealy marriage: a prepositional formulation", *Journal of Marriage and Family*, 32(2): 258-268.
- De Silva, W. I. (1997). "The Ireland of Asia; trends in marriage timing in Sri Lanka", *Asia- Pacific Population Journal*, 12(2):3-24.
- Goode, W. (1963). *World Revolution and Family Pattern*, New York: Free press.
- Hamplova, D. (2003). "Marriage and educational attainment: a dynamic approach to first union formation", *Czech Sociological Review*, 39(6):841-863.
- Inglehart, R. (2003). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University Press.
- Jensen R. and R. Thornton (2003). "Early female marriage in the developing world", *Gender and Development*, 11(2):9-19.
- Malhotra, A. (1997). "Gender and the timing of marriage: rural-urban differences in Java", *Journal of Marriage and the Family*, 59(2)434-450:.
- Mensch, B. S., S. Singh and J. B. Casterline (2005). "Trends in the timing of first marriage among men and women in the developing world", Working Paper, New York: Population Council.
- Peng, T. N. (2006). "Trends and correlates of delayed marriage in Malaysia, and implications for development", Paper presented at the International Conference on Population and Development in Asia: Critical Issues for a Sustainable Future, 20-22 March, Phuket, Thailand.
- Quisumbing A. R., and K. Hallman (2003). "Marriage in transition: evidence on age, education and assets from six developing countries", Working Paper, New York: Population Council.
- Rashad, H., M. Osman, and F. Roudi-Fahimi (2005). "Marriage in the Arab

world", Washington DC: Population Reference Bureau.

Smith, P. C., (1980). "Asian marriage patterns in transition", *Journal of Family History*, 5(1):58-96.